

POSTANOWIENIE

25 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 25 października 2023 r. w Warszawie
zażalenia B. sp. z o.o. w W.

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 26 września 2022 r., I ACa 61/21,

w sprawie z powództwa M.M. i A.P.

przeciwko B. sp. z o.o. w W.

o zapłatę,

1) oddala zażalenie;

2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów, z tytułu kosztów postępowania zażaleniowego, kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia, od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

(K.L.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 26 września 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie odrzucił skargę pozwanej od wyroku tego Sądu z 12 maja 2022 r. wobec jej nieopłacenia w tygodniowym terminie od doręczenia postanowienia z 11 sierpnia 2022 r., oddalającego wniosek pozwanej o zwolnienie od kosztów w postępowaniu kasacyjnym. W zasadniczych motywach postanowienia z 11 sierpnia 2022 r. Sąd Apelacyjny wskazał, że pozwana nie przedstawiła żadnych dowodów, na podstawie których możliwa byłaby ocena jej aktualnej na sierpień 2022 r. sytuacji majątkowej. Wraz z wnioskiem z 5 sierpnia 2022 r. przedłożono sprawozdanie finansowe za rok 2020 oraz harmonogram spłaty subwencji z tzw. Tarczy finansowej, z którego wynika jedynie, że ostatnia rata była płatna w lipcu 2022 r. Nie przedstawiono żadnych dowodów odnoszących się do finansów spółki w okresie styczeń – lipiec 2022 r. a także dotyczącej roku 2021 r. Sprawozdanie nie pozwala uznać, że w tamtym okresie spółka nie była w stanie zgromadzić kwoty niespełna 6 500 zł na poczet opłaty od skargi, aktywa spółki bowiem wskazywały wówczas kwotę [...] zł, w tym [...] mln aktywów obrotowych i były o ponad [...] wyższe niż za rok 2019. Jednocześnie, wbrew obowiązкови z art. 103 u.k.s.c., nie wykazano także, że wspólnicy pozwanej spółki nie mają dostatecznych środków, aby zwiększyć jej majątek lub udzielić jej pożyczki. Nie złożono oświadczeń majątkowych wspólników spółki ani żadnej innej dokumentacji obrazującej ich stan posiadania.

W zażaleniu na powyższe postanowienie pozwana zarzuciła naruszenie art. 5 k.c. w związku z art. 44 Konstytucji RP, art. 398⁶ § 2 k.p.c. w związku z art. 103 § 1 i 2 oraz art. 102 ust. 1 u.k.s.c., art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Wniosła również, na podstawie art. 380 k.p.c., o rozpoznanie postanowienia z 11 sierpnia 2022 r., oddalającego wniosek pozwanej w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych złożony 5 sierpnia 2022 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenia art. 5 k.c. w zw. z art. 44 Konstytucji skarżąca upatruje w nieuwzględnieniu i pominięciu zasad współżycia społecznego, które w jej ocenie w sposób jednoznaczny przemawiały za bezwzględną koniecznością zwolnienia pozwanej w całości od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych w postaci opłaty od skargi kasacyjnej, zwłaszcza w znanej Sądowi notoryjnie sytuacji gospodarczej po panującej pandemii, a także wobec konieczności dokonania płatności wobec powodów, jak również w zignorowaniu i pominięciu faktu, że Sąd dokonywał sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia, domagając się w piśmie z 19 sierpnia 2022 r.: „usunięcia rozbieżności pomiędzy wskazaną wartością przedmiotu zaskarżenia a zakresem zaskarżenia określonym na drugiej stronie skargi”, nie poinformował strony, czy i w jaki sposób wskazanie strony w odpowiedzi zostało uwzględnione, a tym samym wprowadził niepewność i niejasność co do wartości opłaty do uiszczenia.

Przesłanki zwolnienia osoby prawnej od kosztów sądowych reguluje art. 103 u.k.s.c. i nie obejmują one zasad współżycia społecznego, z których skarżąca wywodzi obowiązek zwolnienia jej w całości od opłaty od skargi kasacyjnej. Również okoliczność, że pandemia spowodowała dotkliwe skutki finansowe w niektórych branżach gospodarczych, a pozwana dokonała na rzecz powodów zapłaty zasądzonej na ich rzecz kwoty wraz z odsetkami nie pozwala wnioskować *a priori*, że spełnione zostały przesłanki z art. 103 u.k.s.c.

Odnośnie do ponoszonej przez skarżącą niepewności dotyczącej wysokości opłaty zauważyć należy, że na profesjonalnym pełnomocniku reprezentującym pozwaną spoczywał obowiązek samoobliczenia opłaty, która była w sprawie opłatą obliczoną od wskazanej w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia. Bezpodstawne jest twierdzenie o wprowadzeniu przez Sąd niepewności i niejasności co do wartości opłaty przez dokonanie sprawdzenia wartości przedmiotu sporu, a to wskutek skierowania do pełnomocnika wezwania do usunięcia rozbieżności między podaną wartością przedmiotu zaskarżenia a zakresem zaskarżenia.

W petitum skargi kasacyjnej podano, że pozwana zaskarża wyrok z 12 maja 2022 r. również w zakresie jego punktu II „oddalającego apelację w pozostałym

zakresie”, Rozstrzygnięcie to dotyczyło jednak oddalenia apelacji powodów, którzy domagali się zmiany wyroku Sądu pierwszej instancji i zasądzenia na ich rzecz od pozwanej kwoty wyższej niż uwzględniona ostatecznie przez Sąd Apelacyjny. Podana natomiast w skardze kasacyjnej wartość przedmiotu zaskarżenia obejmowała jedynie kwotę zasądzoną dodatkowo przez Sąd Apelacyjny na rzecz powodów, a więc dotyczyła tylko objętego zakresem zaskarżenia rozstrzygnięcia w części, w jakiej uwzględniona została apelacja powodów (punkt I wyroku). Z kolei we wnioskach kasacyjnych skarżąca domagała się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa w całości ewentualnie uchylenia w całości zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania na rozprawie i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W tych okolicznościach profesjonalny pełnomocnik reprezentujący pozwaną nie miał podstaw nawet podejrzewać, że wskutek oddalenia wniosku skarżące o zwolnienie od kosztów sądowych, po uprzednim wystosowaniu wezwania do wyjaśnienia rozbieżności między oznaczonym w skardze kasacyjnej zakresem zaskarżenia a podaną wartością przedmiotu sporu, obciążał ją obowiązek uiszczenia opłaty obliczonej od innej, niż podana w skardze kasacyjnej, wartości przedmiotu zaskarżenia. Składając zaś wniosek o zwolnienie od opłaty miał świadomość obowiązku jej uiszczenia w określonej wysokości, a wskutek doręczenia postanowienia o oddaleniu wniosku otrzymał czytelną informację o obowiązku jej uiszczenia (zob. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego - zasady prawnej z 16 marca 2017 r., III CZP 82/16, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75).

Na uwzględnienie nie zasługiwały też zarzuty naruszenia art. 398⁶ § 2 k.p.c. w związku 103 § 1 i 2 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c. oraz art. 233 § 1 k.p.c., których skarżąca dopatrzyła się w nieuwzględnieniu jej wniosku, mimo że załączono do niego komplet dokumentów stanowiących o trwale negatywnej sytuacji finansowej spółki. W ocenie pozwanej Sąd Apelacyjny niezasadnie zarzucił jej, że nie przedstawiła żadnych dowodów pozwalających na ocenę jej aktualnej na sierpień 2022 r. sytuacji majątkowej, podczas gdy do wniosku załączone zostały dokumenty w postaci sprawozdania finansowego, harmonogramu spłat oraz potwierdzenia zaciągniętego przez spółkę zobowiązania w postaci pożyczki.

Zgodnie z art. 103 ust. 1 i 2 u.k.s.c. sąd może przyznać zwolnienie od kosztów sądowych osobie prawnej, jeżeli wykazała, że nie ma dostatecznych środków na ich uiszczenie. W orzecznictwie sądowym podkreśla się, że zwolnienie od kosztów sądowych może być przyznane wyłącznie w sytuacji, w której niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Wskazuje się w szczególności, że dążąc do wykazania braku możliwości uiszczenia kosztów sądowych, osoba prawna powinna nie tylko dowieść, że nie dysponuje wolnymi środkami pieniężnymi i nie mogła ich wcześniej zabezpieczyć, ale również, iż nie mogła ich pozyskać z wykorzystaniem posiadanych składników majątkowych, np. przez zaciągnięcie odpowiedniego kredytu bankowego. Osoba prawna i inna organizacja nieposiadająca osobowości prawnej nie może przy tym powoływać się tylko na to, że aktualnie nie dysponuje środkami na poniesienie kosztów sądowych, lecz musi także wykazać, że nie ma ich, mimo iż podjęła wszelkie niezbędne działania, by zdobyć fundusze na pokrycie wydatków związanych z postępowaniem sądowym. Przejściowe trudności materialne powstałe w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą, co do zasady nie stanowią bowiem podstawy do zwolnienia od kosztów sądowych, zaś możliwość uiszczenia opłaty sądowej przez stronę wnioskującą o zwolnienie od kosztów badana jest w aspekcie wysokości opłaty (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 12 kwietnia 2019 r., IV CZ 10/19, niepubl., z 19 czerwca 2019 r., V CZ 25/19, niepubl., z 27 lutego 2020 r., II CZ 7/20, niepubl. oraz z 28 maja 2021 r., IV CZ 2/21, OSNC 2022, nr 3, poz. 31).

Stosownie zaś do art. 103 § 2 k.p.c., który znajdował w niniejszej sprawie zastosowanie, jeśli podmiotem ubiegającym się o zwolnienie od kosztów sądowych jest spółka handlowa, powinna wykazać, że także jej wspólnicy nie mają dostatecznych środków na zwiększenie majątku spółki lub udzielenie spółce pożyczki.

Podmiot ubiegający się o zwolnienie od kosztów sądowych jest zobligowany nie tylko przytoczyć fakty, które mają przemawiać za uwzględnieniem wniosku, ale spoczywa też na nim ciężar ich wykazania. Prezentowane w tym zakresie środki dowodowe powinny być dostosowane do konkretnej osoby prawnej (jednostki organizacyjnej), przedstawiać jej sytuację z należytą starannością, z zachowaniem

zasady lojalnej współpracy z sądem oraz umożliwiać kompleksową i rzetelną ocenę sytuacji majątkowej takiego podmiotu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2017 r., V CZ 84/16, niepubl.). Jeżeli strona przedstawi dane wyrywkowe, nieaktualne, nieuzupełnione dodatkowymi wyjaśnieniami i nie dające żadnego wyobrażenia o jej aktualnej zdolności poniesienia kosztów, nie jest obowiązkiem Sądu wskazywanie jej, że dokumentacja jest niewystarczająca i powinna przedłożyć inne materiały, ponieważ to strona jest zobowiązana do wykazania, że spełnia kryteria pozwalające jej skorzystać ze zwolnienia od obowiązku opłacania kosztów sądowych. Jeżeli strona nie dołoży należytej staranności w zakresie zgromadzenia dowodów i wyjaśnienia we wniosku ich znaczenia, to nie jest to wypadek uzasadniający powstanie po stronie sądu wątpliwości, lecz wypadek nienależytego wykonania przez stronę obowiązku przewidzianego w art. 103 u.k.s.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 27 października 2016 r., V CZ 66/16, niepubl.).

Sąd Najwyższy podziela stanowisko Sądu Apelacyjnego, że pozwana nie wykazała przesłanek z art. 103 ust. 1 i 2 u.k.s.c. Jej twierdzenia o niemożności uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej nie zostały poparte odpowiednią dokumentacją finansową. Skarżąca do wniosku załączyła jedynie sprawozdanie finansowe za 2020 r., które - jak słusznie wskazał Sąd Apelacyjny - nie pozwalało ustalić aktualnej sytuacji finansowej pozwanej i nie dawało podstaw do wnioskowania, że we wcześniejszym okresie spółka nie była w stanie zgromadzić środków na uiszczenie opłaty od skargi. Twierdzenie skarżącej o istnieniu po jej stronie licznych zobowiązań finansowych nie może przekonywać o spełnieniu przesłanek z art. 103 u.k.s.c., skoro samo istnienie zobowiązań jest immanentnie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i nie jest równoznaczne z niemożnością uiszczania kosztów sądowych. Skarżąca nie spełniła przy tym również wymagań przewidzianych w art. 103 § 2 k.p.c. Przedstawione przez nią twierdzenia i dowody nie pozwalały więc wnioskować, że nie ma dostatecznych środków na uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej ani że nie mogła środków na ten cel wcześniej pozyskać, korzystając z dostępnych źródeł finansowania. Pozwana nie wykazała także, że jej wspólnik nie ma dostatecznych środków na zwiększenie majątku spółki lub udzielenie jej pożyczki.

W konsekwencji bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 6 § 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, którego skarżąca upatruje w naruszeniu „czołowych zasad i praw pozwanej do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy, przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą, a w konsekwencji nieprawidłowe rozpatrzenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych spółki B. Sp. z o.o. o, co doprowadziło do zaniechania wezwania do uiszczenia przez pozwaną opłaty od skargi kasacyjnej w terminie i w konsekwencji do odrzucenia skargi kasacyjnej”.

W uzasadnieniu powyższego zarzutu pozwana podniosła, że wskutek odrzucenia skargi kasacyjnej sąd odebrał jej możliwość rzeczywistej obrony swoich praw, a ponadto, że każda osoba zarówno fizyczna jak i prawna, ma prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia swojej sprawy przez niezawisły oraz bezstronny sąd i sąd ten winien kierować się podstawowymi prawami każdego człowieka (tu: osoby prawnej), tak aby zapewnić jak najszybsze, ale przede wszystkim merytoryczne i prawidłowe rozpatrzenie sprawy. Zdaniem skarżącej pozwana „nie miała umożliwionej prawidłowej i zgodnej z podstawowymi zasadami praworządności, drogi sądowej”.

Sposób sformułowania zarzutu i podniesiona na jego uzasadnienie argumentacja nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, czy skarżąca zarzuca, że sąd, który rozpatrywał jej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, nie był niezawisły i bezstronny, czy też zarzucane przez nią pozbawienie jej możliwości rozpoznania sprawy przez niezawisły i bezstronny utożsamia ze skutkiem odrzucenia skargi kasacyjnej w postaci nierozpoznania merytorycznego tej skargi przez Sąd Najwyższy.

Skarżąca nie podniosła, zaś Sąd Najwyższy nie dostrzega jakichkolwiek argumentów mogących przemawiać za postawieniem Sądowi Apelacyjnemu zarzutu, że wniosek skarżącej nie został rozpoznany przez ustanowiony ustawą sąd niezawisły i bezstronny. Odrzucenie skargi kasacyjnej wskutek jej nieopłacenia w terminie nie jest również równoznaczne z pozbawieniem skarżącej prawa do sądu, skoro decyzja o oddaleniu wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi była

prawidłowa i oparta na analizie zaoferowanych przez samą skarżącą twierdzeń i dowodów.

Bezpodstawnie skarżąca podnosi przy tym, że na Sądzie Apelacyjnym ciążył obowiązek wystosowania do niej wezwania do uiszczenia opłaty. W razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez radcę prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) skargi kasacyjnej, od której - stosownie do wskazanej wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 623), odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. (zob. powołaną wyżej uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna z 16 marca 2017 r., III CZP 82/16, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75).

Skarżąca nie podważyła skutecznie oceny Sądu Apelacyjnego co do niewykazania przesłanek zwolnienia od kosztów sądowych, w konsekwencji brak podstaw do zakwestionowania trafności rozstrzygnięcia o odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[ał]

(K.L.)

